

Ko e ngaahi Mahu'inga Faka-Tukuhau: Ngaahi Me'a Lalahi

Ko e ngaahi fakamatala ko eni 'e tokoni kia koe ke toe mahino ange 'a e founa e fakapapau'i mo faka'aonga'i 'i hono kumi e levolo 'o e tukuhau 'o e koloa/'api

- Ko e ngaahi Mahu'inga Faka-Tukuhau (Rating Values) :- Ne fai e ngāue ni 'e ho'o Kōsilio, pe ne 'ave ki he Kautaha ko e Valuation Service Provider 'oku nau ngaue ma'ae Kōsilio. Ko e QV ko e taha 'o e ngaahi kautaha fakafuofua mahu'inga 'i New Zealand ni.- Ko e ngaahi fakafuofua mahu'inga 'oku fakatefito 'i he ngaahi 'api kuo fakatau atu 'i he founa anga maheni. - 'Oku fai e ngaue ni fakata'u tolu.- Pea fakapapau'i leva 'a e ola hili hono sivi'i mo siofi fakalelei. Pea 'oku fa'a hoko heni ha ngaahi faikehekehe 'i he vaha'a 'o e ngaahi fakamahu'inga mo e ngaahi tu'uaki-mahu'inga 'i he ngaahi feitu'u kehekehe.
- 'Oku 'ikai kau heni 'a e ngaahi me'a ko eni (kāpeti, puipui tupenu, ngaahi tata pe tu'unga maama mo e me'a pe 'oku lava 'o 'ave?.
- Ko e Mahu'inga Faka-tukuhau (RV's) na'e ui he taimi fuoloa ko e Mahu'inga Faka-Pule'anga (Government Valuation (GV))
- 'Oku fakapapau'i pe 'e he Kōsilio taki taha 'a e founa tukuhau 'e ngaue 'aki 'i ho nau feitu'u.
- Ko e ngaahi tukuhau 'e lava pe ke makatu'unga he Mahu'inga 'o e Koloa (Capital Value), Mahu'inga Faka- Kelekele (Land Value), Mahu'inga Fakata'u (Annual Value) pe fakataha'i 'o e ngaahi fakamahu'inga.
- Ko e Mahu'inga ko e taha ia 'o e ngaahi me'a 'oku faka'aonga'i 'e he Kōsilio ki hono vahevahe 'o e tukuhau.
- Neongo kapau 'e 'alu ki lalo 'a e Mahu'inga Faka-Tukuhau 'o ha kelekele, 'e 'ikai pehe 'e 'alu ai ki lalo 'a e tufotufa 'o e tukuhau.
- Ko e Mahu'inga Faka-Tukuhau 'oku fakangatangata pe. Ko e taimi/'aho ko eni 'oku fakaha ai e mahu'inga faka-maketi e koloa/'api. 'E liliu pe 'a e fakamahu'inga 'i hano fakafo'ou. (fakata'u tolu pe), koia ai 'e faikehekehe e mahu'inga faka-maketi 'i he 'alu 'a e taimi.
- Ko kinautolu 'a e kau ma'u 'api 'e lava pe ke nau fakafepaki 'a e Mahu'inga Faka-Tukuhau, ka kuo pau ke fai he taimi 'oku fakaha mai 'e he tohi fakatokanga faka-mahu'inga.

- Ko e Mahu'inga Faka-tukuhau 'oku kehe ia mei he Mahu'inga Faka-Maketi 'o e taimi lolotonga.
- Ko e Mahu'inga Faka-Tukuhau 'o e ngaahi 'api fakakomesiale 'oku makatu'unga ia he tokolahi 'o e kakai 'oku nau faka'aonga'i 'a e 'api ngaue, neongo pe 'oku 'i ai ha taha 'i he fale ngaue. 'E lava pe ke 'i ai e faikehekehe 'i he mahu'inga 'o e (RV) mo e mahu'inga tu'uaki fakatau 'a ia e fakafalala he kakai 'oku ngaue/nofo he 'api ni.

Ko e ngaahi Mahu'inga Faka-tukuhau: Ko hono ngaahi fakamatala fakaikiiki

Ko hono fika'i 'o e Mahu'inga Faka-tukuhau (RV's)) pea mo 'ene lave ki he lahi 'o e tukuhau (rates) 'e totongi 'e ha taha ko e fo'unga fih mo'oni, 'a ia 'oku kehe mei he Kōsilio ki he Kōsilio.

Ko e ha 'a e Mahu'inga Faka-Tukuhau? (Rating Value)

Ko e koloa kelekele kotoa pe 'i New Zealand 'oku 'i ai hono Mahu'inga Faka-Tukuhau ("Rating Value")

Ko e Capital Value; 'oku hangehange ko e mahu'inga eni 'o e kelekele 'e fai 'aki hono fakatau 'i he taimi 'o e fakamahu'inga.

Ko e Mahu'inga Faka-Kelekele; 'oku hangehange ko e mahu'inga pe 'o e kelekele ('ikai kau ai e fale) 'e lava fakatau atu 'i he taimi 'o e fakamahu'inga.

Ko e mahu'inga 'o ha fakalelei/'api; ko e kehekehe 'i he vaha'a 'o e Capital Value mo e Mahu'inga Faka-Kelekele. 'Oku hanga 'e he fakalelei 'api mo e monomono ne fai ki ha fale 'o tånaki atu ha mahu'inga ki he kelekele 'ata'ata pe. Ko e Mahu'inga Faka-Tukuhau 'e lava pe 'o tånaki atu 'a e Fakamahu'inga Fakata'u (Annual Value), 'a ia 'oku kau ai 'a e mahu'inga 'o e totongi nofo. 'Oku 'i he Kōsilio takitaha ke fili 'a e fa'ahinga rate te nau ngaue 'aki - i.e. Ko e Capital Value, pe Land Value, pe Annual Value pe fakataha 'i ha ongo Faka-mahu'inga.

'Oku anga fēfē hono fika'i 'o e Mahu'inga Faka-Tukuhau?

Ko hono fika'i 'o e Mahu'inga Faka-Tukuhau (Rating Values) 'oku faka'aonga'i 'a e founa faingata'a 'oku ui ko e (mass-appraisal). Ko hono mo'oni ko e kau fakamahu'inga 'oku nau fakakaukau 'i fakataha 'a e ngaahi konga 'api/kelekele mei ho 'elia 'i he taimi 'oku a'utaki mai ai 'a e fakamahu'inga. Pea fokotu'u leva 'a e mahu'inga 'a e maketi pea faka'aonga'i leva e mahu'inga ko ia ki he ngaahi 'api/kelekele tu'otu'a tatau.

'Oku 'i ai foki mo e ngaahi 'api/kelekele taautaha 'oku fakamahu'inga 'i fakata'u ko e uhi ko e kole ngofua langa pea mo e ngaahi sivi kehekehe pe.

Ko e ngaahi founa kehekehe ko eni 'oku sivi'i faka'atita ia 'e he 'Ofisi 'o e Valuer General. 'Oku 'i ai 'a e ngaahi tefito'i me'a tu'unga ma'olunga 'oku totonu ke a'usia ki mu'a pea toki fakapapau 'i ha tu'unga mahu'inga fo'ou.

Ko e fē'a e taimi 'oku fika'i ai 'a e ngaahi Mahu'inga Faka-Tukuhau?

Ko e taha 'a e konga mahu'inga 'o e Mahu'inga Faka-Tukuhau ko e "aho'oku kamata ai". Ko e 'aho eni'oku kamata mei ai ho'o Mahu'inga Faka-Tukuhau pea fōtunga tatau ki he 'aho'oku kamata ai, pea 'oku toki liliu hili ha ta'u e tolu (fakafalala pe he Kōsilio). Ko e hili pe ha ngaahi taimi ko ho'o Mahu'inga Faka-Tukuhau e mavahe/alu mei he mahu'inga faka-maketi na'e nofo ai, kae'oua kuo fakafō'u.

Kapau 'e 'ikai te ke hu 'o sio 'i hoku fale, e anga fēfē ho'o 'ilo hono mahu'inga?

'Oku tauhi 'e he ngaahi Kōsilio 'a e lekooti 'o e 'api/kelekele kotoa pe 'i New Zealand kau ai ho 'api. Ko e ngaahi 'api/kelekele 'oku fōtunga tatau ho nau 'elia, 'elia e faliki, ta'u motu'a e fale, fōtunga e fale mo e feitu'u 'oku tu'u ai 'oku tauhi fakakulupu kinautolu. Ko ha founa 'oku muimui 'i ha fakamahu'inga (fakapapau' i ha tu'uaki fakatau 'o e ngaahi 'api/kelekele tatau) 'e faka'aonga'i ia ki ha kulupu 'oku tu'u ai ho 'api/kelekele. 'Oku lahi e ngaahi 'api/kelekele 'oku sivi'i he ta'u kakato ke fakapapau'i ko e ngaahi ouau fakalelei'i kuo fetongi ('o fōtunga tatau moe ngaahi fakatokanga 'o e ngofua langa).

Ko e ha 'oku kehekehe ai 'a e liliu 'i he Mahu'inga Faka-Tukuhau (RV) mei he ngaahi liliu mahu'inga 'oku fakaha mai 'e he niusi?

Ko e tokolahi 'o e ngaahi Kōsilio 'oku nau fakafō'u 'enau fakamahu'inga 'i he ta'u e tolu kotoa pe, kapau e 'i ai ha liliu 'i he Mahu'inga Faka-tukuhau 'e fakafehoanaki ia mo e fakamahu'inga ne fai he ta'u e tolu kuo hili.

Ko e lahi 'o e ngaahi niusi mo e lipooti, kau ai 'a e lipooti fakamahina 'a e QV's, 'oku tuhu ia ki he ngaahi fetongi 'o e mahu'inga 'api/kelekele ki he ngaahi mahina si'i kuo tau situ'a ki ai, hange nai ko e mahina e 12. Ko ia ai, ko e ngaahi konga taimi kehekehe 'oku lipooti mai, ko hono ola e kehekehe 'a e fika.

'E fēfē kapau e fai ha fakalelei/monomono fale ha taha ta'e ma'u ha ngofua langa?

'Oku lahi 'aupito e ngaahi ngāue e lava ke fai ki ha 'api/kelekele 'o 'ikai fiema'u ha ngofua langa (hange ko e fakalelei' a falekai/loki kaukau – toe 'ato fo'ou/fakatokalelei kelekele 'a tu'a etc). Ko hono mo'oni ko e ngaahi ngāue peheni 'oku ne tanaki mai e mahu'inga lelei ki he 'api. 'Oku mahu'inga ke fakaha mai 'e he tokotaha 'o'ona e 'api 'a e ngaue ne fakahoko ko e 'uhi ke fakakau 'i he Fakamahu'inga fo'ou pe ko e fakamahu'inga lolotonga e ta'u tolu.

Ko e ha 'oku kehekehe ai 'a e liliu 'i he 'eku Mahu'inga Faka-tukuhau (RV) mei he ngaahi liliu mahu'inga 'oku fakaha mai 'e he niusi?

Ko e tokolahi 'o e ngaahi Kōsilio 'oku nau fakafō'u 'enau fakamahu'inga 'i he ta'u e tolu kotoape, kapau e 'i ai ha liliu 'i ho'o Mahu'inga Faka-tukuhau 'e fakafehoanaki ia mo e fakamahu'inga ne fai he ta'u e tolu kuo hili. Ko ia ai, ko e ngaahi konga taimi kehekehe 'oku lipooti mai, ko hono ola e kehekehe 'a e fika.

Kapau 'e to 'a e mahu'inga hoku fale, he'ikai ke to ai mo 'eku rates?

'Oku 'ikai fa'a pehe. Ko ho'o Mahu'inga Faka-tukuhau 'oku ma'u ia mei hono fika'i 'o e peseti fakakatoa 'o e ngaahi 'api/kelekele mei he taimi ne fakapapau'i ai 'e he Kōsilio 'e nau ngaahi rates. Kapau 'e to kotoa 'o e Mahu'inga Faka-tukuhau 'aki 'a e fika tatau, ko e peseti ho 'api/kelekele 'e tu'uma'u pe, pea 'e pehe ai [pe mo ho'o rates. Kae kehe ko 'etau talanoa eni kapau ko e fiema'u 'a e Kōsilio 'e tu'uma'u pe. Pea kapau 'e fiema'u 'e he Kōsilio ha pa'anga lahi 'i he 'enau patiseti, ko ho'o rates 'e hiki hake, neongo 'a e ngaahi fetongi kuo hoko ki ho'o Mahu'inga Faka-tukuhau.

Ko e ha 'a e faikehekehe 'i he vaha'a 'o e Mahu'inga Faka-Tukuhau mo e Mahu'inga Faka-Maketi 'i he taimi lolotonga?

Ko ho'o Mahu'inga Faka-Tukuhau ko e taha ia ha tefito'i me'a 'oku tuku mai ho'o tukuhau (rates) mo e 'aho ke faka'aonga'i ai mei ho'o Kōsilio. Ko ho'o Mahu'inga Faka-Tukuhau 'oku fakafō'u he ta'u tolu kotoa pe.

Ko e Mahu'inga Faka-Maketi 'oku kehe ia. 'E lava pe ke ke kole ha taimi pe, ki ha tokotaha lēsisita fakamahu'ina ha'o mahu'inga fakamaketi; 'oku lahi 'aupito e ngaahi QV 'i NZ. 'E sivi'i fakalelei 'e he tokotaha lēsisita fakamahu'inga 'a loto mo tu'a ho 'api. Pea tēnaki mai mo 'enau 'ilo faka feitu'u 'o nau 'analaiso 'a e ngaahi fika mei he ngaahi 'api kuo fakatau atu. Ko e ngaahi fakamatala ni 'e 'oatu kia koe 'i ha lipooti fakaiiki kau ai e mahu'inga fakamaketi ho 'api/kelekele, 'a ia ko e mahu'inga ia ho 'api/kelekele 'i he taimi ne ke kole ai.

'E fēfē ha ma'u ha Mahu'inga Faka-tukuhau hoku fale kapau na'e 'ikai langa ia he taimi ne fai ai e fakamahu'inga?

Ko e ngaahi fale ne toki langa fo'ou pe toe monomopno hili 'a e fakamahu'inga fakamuimui 'e 'omai 'a e lipooti fo'ou 'a e Mahu'inga Faka-Tukuhau 'e fakaha ai hono mahu'inga kapau na'e 'osi tu'u lolotonga 'a e ngaahi 'aho ne tu'utu'uni mai 'e he Fakamahu'inga. Ko e ngaahi Mahu'inga Faka-Tukuhau koia 'oku ne tu'utu'uni mai 'a e rates ki he ta'u tolu kotoape, ko ia ai ko e 'api kotoa pe 'e lava pe ke kei fakatataua, pea malava leva e he Kōsilio ke tufotufa e tukuhau ke potupotutatau.

Ko e ha te u fai kapau te u ta'e loto ki he Mahu'inga Faka-Tukuhau 'o hoku 'api?

Kātaki 'o telefoni ki he QV 'i he 0800 787 284 kapau 'oku ke ta'e loto ki he Mahu'inga Faka-Tukuhau ko e uhi ke fai ha'a mou talanoa ki he ngaahi me'a 'oku 'ikai te ke fiemālie ki ai. 'Oku 'i ai ho'o totonu ke ke ta'e loto ki he Mahu'inga Faka-Tukuhau. Ko hono mo'oni, ko e taha eni ha konga mahu'inga 'o e kotoa 'o e founa ngāue, he 'oku hanga 'e he ta'e loto 'o o'ange ha faingamālie ki he kau fakamahu'inga ke nau toe fakamahu'inga 'a e ngaahi kongakonga kehekehe mahalō ne 'ikai kau he fakamahu'inga faka-lūkufua ne fakahoko ki mu'a. 'E lava pe ke ke fakahoko mai ho'o ta'e loto 'i he www.qv.co.nz pe telefoni 0800 787 284 ke kole ha foomu ta'e loto. Kātaki 'o tokanga makehe ki he 'aho 'e tāpuni ai ho'o ta'e loto. Kātaki 'o fakatokanga'i eni: ko ho'o foomu ta'e loto ke 'oua na'a tōmui mai 'i he taimi kuo tu'utu'uni 'i ho 'elia.

